

Minden hígul

■ BESZÉLGETÉS RUTTKAI ÉVÁVAL ■

Egy 1980-as színháztudományi felmérés részeként a kutatók húsz színésszel célzott interjút készítettek, hogy megtudják: a művészek miként látják, hogyan élnek meg a színház és a politika, a színház és a mindennapok kapcsolatát, s mindez hogyan csapódik le munkájukban. A megkérdezettek egyike Ruttkai Éva volt, aki 1985-ben, egy pesti színházi előadása előtt vállalkozott a beszélgetésre a kutatás vezetőjével, Békés Ferencel. E beszélgetés szerkesztett változatának közzétételével emlékezünk a tizenöt éve, 1986. szeptember 27-én elhunyt színésznőre.

Koncz Zsuzsa felvétele

– Öt évvel ezelőtt, amikor kutatásunk során megkérdeztük, hogy kiket tartanak a legkiemelkedőbb művészeknek, önt ítélték a legjobb színésznőnek. Azóta sok minden változott a színházi életben és a körülöttünk lévő világban egyaránt. Hogyan látja e folyamatot?

– Azt hiszem, a színházi életben ugyanaz a baj, mint másutt: rettenetes nagy – és cseppet sem előnyös – az az erkölcsi változás, amit szerte az országban tapasztalni. És ez természetesen a színházra is hat, ezt a színház is tükrözi. Meglátszik a társulatok belső életén, a darabválasztáson, az előadások tartalmán egyaránt. Ha egyetlen szóval kellene jellemezni ezt az egészet, akkor azt mondanám: minden hígul. Milyet nem az élet eszmei, anyagi haszonnal nem vagy alig kecsegtető részén van a hangsúly, a színházban is előtérbe kerülnek a sikerdarabok. Önmagukban nincs ezekkel semmi baj, kedvesek, jók, csak félek, hogy ha ez így megy tovább, akkor az szűnik meg a művészetben, amit a mezőgazdaságban úgy neveznek: féltreenni a vetőmagot. A mi vetőmagunk a jó dráma. A nemzeti dráma. A színház- és drámatörténet számos darabjáról tudjuk, hogy nem igazán sikeresek, de „magok”, azaz hatásokra újabb és újabb darabok születtek vagy szülehetnek szerzőik életművében éppen úgy, mint más írók munkásságában. Bekerülnek a színház vérkeringésébe, s ezáltal hatnak. Ez rettenetesen fontos. Mi meg most londoni és New York-i sikerek nyomán nagyszerű előadásokat produkálunk – ez kell is, meg jó is –, de ezek a művek nem a mieink.

Ruttkai Éva 1982-ben

– *A klasszikus és mai magyar drámákat hiányolja?*

– Igen. Belőlük sokkal több kellene. Régen, az úgynevezett polgári színházi életben nem is tudom hány darab született havonta. Nem minősítem őket, csak a tényről mondom. Az életnek ez a rendje: a jó megmarad, a rossz kiszorul. De ehhez sok-sok darabnak kell születnie. Most egészen egyszerűen nincsenek szerzőink. Legalábbis nagyon kevesen vannak.

– *Az írók arról panaszkodnak, hogy a legáltalánosabb dolog színdarabot írni, mert rosszul fizetik.*

– Ez igaz, hiszen a színház nagyon ritkán játssza őket. Ha négyszer megy egy előadás havonta, az már soknak számít. Ez a repertoárszínház sajátossága. Nem tudom, hogyan lehetne ezen változtatni.

– *Talán a produkciókra szerveződő színházak hozhatnának változást. Az olyanok, mint a nemrég megnyitlt Játékszín. Mit gondol, ez elősegítené, hogy jobb előadások szülessenek, vagy olyan új darabokat mutassanak be, mint a Füst Milán hagyatékából előkerült Máli néni?*

– Hogy ettől megváltozna az egész színházi élet?

– *Legalábbis a társulatszemelet...*

– De hát a Játékszínnek sem írnak darabot! Vészi Endre műve, *A sárga telefon* talán az egyetlen, hiszen a *Hyppolit*, a *lakáj* nem új, a *Máli néni* sem az, de az *Adáshiba* sem az elmúlt öt évben született.

– *Olykor régi darabokat is érdemes felfedezni.*

– De mennyire. Ám én a mai darabok hiányánál is lényegesebbnek és szomorúbbnak látom, hogy mi, művészek úgy érezzük: nem vagyunk fontosak. Az országot úgy építik, úgy vezetik, hogy mi csak megtúrt személyek lettünk.

– *Ezt a kultúrára általában vagy csak a színházra érti?*

– Elsősorban a színházra értem. És ezt a mellőzést nagyon nagy ostobaságnak tartom. Igaz, hogy a politikai és egyéb folyamatokba nem látok bele túlzottan mélyen, és csak sejtem, hogy milyen nívón él a társadalom nagy része, azt viszont nap nap után tapasztalom, hogy a legfontosabb az anyagi javak megszerzése és birtoklása lett. Ezenkívül fontosak még az ipari vívmányok, ugyancsak fontosak a mechanikus fantékok, amelyek megölik a játszó ember fantáziáját, fontos a diszkó s az egyéb olyan helyek, ahol nem kell gondolkodni...

– *Közgazdászok állítják, hogy nem jut mindenre, hogy vannak kiemelt célok, mint a termelés, a honvédelem...*

– Harminc éve, amióta igazán felnőttek tartom magamat, mást sem hallok, mint háború meg fenyegettség, és valamitől mindig félnünk kell. Ez képtelenség, teljes képtelenség. A világ különböző ré-

szein az emberek különböző nyelven beszélnek – csak ez választ el bennünket egymástól. Ha bátrabban akarnám kifejezni magamat, akkor mindannyiunk érdekében ki kell mondanom: egyetlen politikai rendszer sem éri meg, hogy az emberek élete rámenjen. Csoda, hogy még vannak, akik hinni tudnak.

– *Az értelmiségiekről azt tartják, hogy ők nem törekcsenek vagyonszerzésre...*

– Egyáltalán nem minden pénzkérdés! Nagyon sok intelligens, művelt ember szegény. De ez az általánosítás képtelenség.

– *Felméréseink is azt mutatták, hogy az ötvenes években a színészek jövedelme és ezzel együtt a presztízse magasabb volt, mint ma. Nemcsak a vezető művészeké, hanem a szakma egészéé. Ha ma a színészeket színházuk jobban megfizetné, másképp lehetne társulatot építeni?*

– Az alacsony jövedelem is lazíthatja a társulatokat, ez igaz, hiszen mindenki igyekszik megtalálni a számítását. A színészek nagy része azonban, ha szeret valamit, akkor első sorban nem azért csinálja, mert megfizetik érte. Persze hogy nem ingyen csinálja, de mindenekelett mégis azért, mert az valamiért fontos neki. Ez szerelem. S ezt nagyon kevés más foglalkozású ember mondhatja el magáról. Amíg a színész járn tud, játszik. Ez is csoda. Az orvosok időnként nem értik, hogy miért lépek fel, amikor ők azt tanácsolják: fekdjek, pihenjek. Nem értik, hogy a színpadon nem is érzem magam annyira rosszul, mint máskor, s hogy az egész szervezetem átáll, kikapcsolja a fájdalmakat. Az ember úgy tud koncentrálni, hogy arra a tudomány aligha képes még magyarázatot adni. Talán a hinduk ismerik a titkot.

– *Felméréseink szerint a Városligetbe tervezett új Nemzeti Színházzal kapcsolatban erősen megosztott a szakma. Nemcsak az épület, hanem az anyagi támogatás módjának megítélésében is eltérő vélemények fogalmazódtak meg. Az vajon szintén az anyagi szemlélet következménye, hogy megcsappant az emberek adakozó kedve?*

– Nem is volt igazi adakozó kedv. Mire adjanak pénzt? Épületre? Mi az, hogy Nemzeti Színház? Hát mi az? A nemzetnek kellene, hogy színháza legyen. De a nemzet szó már alig hagyja el az emberek ajkát. S ha ki is mondják, nem azzal a tartalommal teszik, ahogyan az illő volna.

– *Ez a fogalom sokáig tabu volt, nem nagyon lehetett emlegetni, mert úgy gondolták, hogy '45 előtt is, utána is sokan visszaéltek vele.*

– Bocsásson meg, de ez neveléses! Mint ahogy az is neveléses, hogy március 15-ét nem ünnepli meg az ország! Egy világraszóló szabadságharcot nem ünnepel meg! Ez képtelenség! S az is az, hogy nekem ennyi idő után kell megtudnom – hiszen gyerekkoromban is, utána is folyamatosan hazudtak –, hogy mennyi nagyszerű hősünk volt. Annak megvallását is lehetetlenné tették, hogy én ahhoz a magyar néphez tartozom, amelyik lehetőségei szerint mindig megpróbált a maga igazáért, az erőszak ellen harcolni.

– *Alighanem a történetírásra vár, hogy ezeket a kérdéseket tisztázza...*

– Most viccel? Eddig is borzasztóan sok idő telt már el. S a legnagyobb baj, hogy megtanultunk nem hinni egymásnak. Pedig biztos vagyok abban, hogy ha például valaki beül a színházba, akkor ugyanúgy, ahogy én töprengek egy sereg dolgon, ő is választ szeretne kapni a kérdéseire. Vagy képletesen beszélgetni akar. De írónk sem beszélgetnek.

– *Attól tartok, hogy ha életszínvonalunk tovább romlik, akkor hivatalosan felerősítik a nemzeti tudatot, s ez tulajdonképpen félelmetes. Példa erre, amikor bejelentették az energiaár-emelést, a televízióban is hallani lehet már a Himnuszot.*

– Az a baj, hogy nem mondjuk ki nyíltan, amit gondolunk, pedig csak így lehetne előbbre jutni, s kiküszöbölni az érzék- és értéktevésztéseket. Itt van például ez a szörnyű gyilkosság a brüsszeli futballmeccsen. Operatőrünk látta az esetet – hiszen mi is részei lehettünk az eseményeknek –, de ő csak csevegett tovább, aztán meg zenét adtak be. Érti ezt?

– *Le akarták az egészet keverni, mondván: milyen hatást tesz nálunk az emberekre, ha látják, hogy mit csinál ott a rendőrség meg a közönség? Nálunk mindig van valaki, aki dönt, s megmondja: maradjon-e a kép.*

– Ennyire nem tartanak bennünket felnőttek?

– *Mi nem szoktunk kamerával jelen lenni az eseményeken. Itthon sem, nemhogy Brüsszelben. Nem vagyunk ehhez hozzászokva és -szoktatva.*

– Főleg a vezetők nem fogják fel, hogy nem olyan nagy baj, ha az emberek értesülnek az eseményekről. Szól az ügyelő, tehát be kell fejeznünk a beszélgetést. Végezetül azt tudom még mondani, hogy teszem a dolgomat, ahogy tudom. Nekem ez a feladat. Ezekről a kérdésekről pedig nagyon nehéz beszélni, mert minden mindennel összefügg, bármibe belekaptunk, egészen másfelé kanyarodtunk el. Hát most ennyire jutottunk.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: BÉKÉS FERENC

Részlet a Nánay István szerkesztésében megjelenő interjúkötetből.